

*"Kunst on minu jaoks alati olnud
pidupäev."*

Ivan Sokolov
(1884 - 1972)

3.05 - 26.05.2017
Toompea loss

VENEMUSEUM®
www.venemuuseum.ee

IVAN SOKOLOV

1884 – 1972

88-aastaseks elanud vene kunstnik Ivan Aleksandrovitš Sokolov sündis vanausuliste perekonnas. Kunstniku eluea jooksul jõudis tema kodulinn kolmel korral nime vahetada: Dorpatist Jurjeviks ja Jurjevist Tartuks. Koos linna ja kaaslinlastega elas Ivan Sokolov üle mitu sõda ja riigikorra vahetust.

Ivan Sokolovi kasvatati vanausuliste kultuuri traditsioonide järgi, ta oli sügavalt usklik, juhatas Jurjevi palvemaja koori ja kuulus Jurjevi vanausuliste seltsi juhatusse. 1928. aastal osales ta vanausuliste viiendal kongressil Kallastes. Tänu Jumalalt saadud kunstiandele oleks Ivan Sokolovist võinud saada ikoonimaalija, ta oleks võinud oma sõbra Mark Solntsevi eeskujul õppida ka ikoonimaalijast meistri Gavriil Frolovi juures, kuid selle asemel kaugenes ta 1930ndate alguses usust täielikult. Oma loomingus oli ta juba varases nooruses võtnud hoopis teise suuna, mida ta ise nimetas realistlikuks impressionismiks.

Kunstnik kasvas suures ja sõbralikus kuuelapselises perekonnas. Kuna pere majanduslik olukord oli kehv, said kooli minna vaid kolm nooremat last, kolm vanemat last, nende seas ka Ivan, õppisid kodus isa käe all ja hakkasid juba varakult tööle, et aidata vanematel peret ülal pidada. Eneseharimine on vanausuliste seas alati au sees olnud, nii oli ka Ivan Sokolovi peamiseks tegevuseks nii lapsepõlves kui ka täiskasvanuelu jooksul igapäevane töö ja iseõppimine. Ivan Sokolov suutis kogu elu oskuslikult kombineerida hooajalist ehitustööd ja kunsti, teenides leiba kord füüsilise töö, kord maalide müügi ning mitmesuguste tellimustöödega. Varasest lapsepõlvest kuni sügava vanaduseni olid tal pliiatsid ja värvid alati käepärast, tunnustusest ja tiitlitest hoolimata oli kunst tema elu suurim kirk. Kunstnik ise on 1969. aastal öelnud: „Kunst on minu jaoks alati olnud pidupäev”.

Oma esimesed joonistamistunnid võttis Sokolov eesti rahvusliku kunsti teerajaja Kristjan Raua juures, kes nägi noores kunstnikus suurt potentsiaali ja andis talle kaasa soovituskirja, et Sokolov saaks selle esitada Peterburi kunstiakadeemias tuntud kaasmaalasest skulptorile Amandus Adamsonile, soomuslaeva Russalka hukkamisele pühendatud kuulsa

mälestusmärgi autorile. Need vähesed rahalised vahendid, mida pere suutis reisiks kokku koguda, ei võimaldanud Sokolovil Adamsoni Soomest Peterburi naasmist ära oodata ja nende kohtumine ei leidnudki kunagi aset.

Esimest korda tõi Ivan Sokolov oma tööd laiemale avalikkuse ette 1906. aastal Jurjevis põllumajandusmessil, mille raames korraldati esimest korda eesti kunstnike tööde näitus. Kahekümnest Ivan Sokolovi esitatud tööst valiti välja ja pandi näitusele üles 13 tööd, millest suur osa on säilinud tänase päevani ja on hoiul Eesti Rahvusarhiivis. Ivan Sokolov osales sellel näitusel kõrvuti selliste nimekate eesti kunstnikega nagu Johann Köler, August Weizenberg, Ants Laikmaa ja teised.

Autoportree paletiga 1961 a.

Ivan Sokolovi kujutas oma esimestel pliiatsijoonistustel teda ümbritsevate lähedaste ilmeid: lugemisse süvenenud lapsed, raske tööpäeva järel tukkuma jäänud isa, käsitöö ja pesupesemisega ametis ema ja õde. Säilinud joonistustelt on näha, et need pärinevad 20. sajandi algusest. Joonistused annavad edasi Jurjevi vanausuliste perekonna argielu: täiskasvanute tegemisi, laste mängu, kodust eluolu ning tolle aja rõiva- ja soengumoodi. Noorel kunstnikul õnnestus joonistustel jäädvustada inimeste emotsioone, näiteks laste üleemeelikuid ja uudishimulikke pilke, jumalakartlikke ilmeid, vanakeste mõtisklevat nukrust.

Järgmine, 1917. aastal toimunud näitus, mille korraldas Jurjevi Reaalkooli kunstiõpetaja T. Modestov, oli juba kunstniku personaalnäitus. See näitus õigustas pere silmis Sokolovi kunstitegevust, sest kahe päevaga müüdi ära üle kahesaja noore kunstniku töö, mis leevendas pere rahalist olukorda märkimisväärselt. T. Modestov nägi Sokolovis andekat kunstnikku, kinkis talle mitu raamatut selliste meistrite nagu Mihhail Vrubel ja Arhip Kuindži loominguga ning soovitas tutvuda Tretjakovi galerii kollektsiooniga.

1920. aastal toimus Jekaterinburgi oblastis edukas näitus, kus oli välja pandud Ivan Sokolovi 15 maali

Abikaasa lastega 1927 a.

ning 26 pliiatsi- ja tušijoonistust. Pärast näitust pakuti kunstnikule tööd kujutava kunsti õpetajana. Tollal oli Ivan Sokolov evakueerunud Tšeljabinskisse, et pääseda 1918. aasta alguses Tartu vallutanud sakslaste käest. Kahjuks on kõik Jekaterinburgi näitusel eksponeeritud tööd jäljetult kaduma läinud, sest Sokolov kiirustas koju Eestisse, jõudmata ära oodata näitusele välja pandud tööde tagasisaamist.

1922. aastal toimus Tartu põllumajandusmessi paviljonis Ivan Sokolovi personaalnäitus, kuid tal õnnestus seal müüa vaid neli tööd. 1933. aasta kevadel korraldati Vene Gümnaasiumi ruumides Sokolovi kahepäevane personaalnäitus, kuhu kunstnik oli välja pannud umbes 300 maali ja etüüdi. Neist said müüdnud 163 etüüdi ja viis maali. 1934. aastal oli Sokolovil Tartus veel üks sama edukas personaalnäitus. 1936. aastal õnnestus kunstnikul panna välja Tartu Vene Üliõpilaste Seltsis toimunud näitusele neli tööd.

Juunis 1941 toimus kunstikooli Pallas ruumides näitus, kus oli väljas ka 16 Ivan Sokolovi tööd. Selle näituse korraldasid professionaalsed kunstnikud, Pallase vilistlased Andrus Johani ja Aino Bach, kes soovitasid saata enamiku Sokolovi välja pandud töödest Moskvasse sügisel toimuvale eesti kunsti dekaadile pühendatud näitusele. Kuid näituse avamise päeval algas sõda.

1944. aasta septembris võeti Ivan Sokolov Eesti Kunstnike Liidu liikmeks ja ta sai osaleda kõikidel liidu korraldatavatel näitustel Tartus ja Tallinnas. Tema töid saatis suur menu, neid osteti ja tellitu palju. Kõige suurem töö oli Vanemuise teatri peadirigendi Jaan Hargeli portree, mille tellis kultuuriministeerium.

1949. aastal tähistas kunstnik oma 65 aasta juubelit. Ta osales näitustel paar-kolm korda aastas, kuid 1950. aastal arvati Ivan Sokolov kunstnike liidu ridadest välja, kuna tema loomingus puuduvat ideeline suunitlus. Ta suhtus sellesse otsusesse irooniaga ja jätkas oma tööd. Mõne aasta möödudes see otsus tühistati ja Sokolov naasis kunstnike liidu ridadesse ning talle määrati pension. 1950ndate keskel osales ta kahel Pihkva oblastis toimunud näitusel: 1955. aastal Petseri koduloomuuseumis ja 1958. aastal Pihkva linnas Pihkva kunstnike ühenduse korraldatud näitusel.

1969. aastal toimus viimane Sokolovi personaalnäitus tema eluajal, mis oli pühendatud kunstniku 85 aasta juubelile. 1972. aasta oktoobris, kui Tartus Kunstnike Majas oli parajasti toimumas vabariiklik kunstinäitus, kuhu olid välja pandud ka Sokolovi tööd, lahkus 88-aastane kunstnik siit ilmast jäädavalt.

Ema portree 1922 a.

Tütarlapse portree 1950-55 a.

Aljona 1969 a.

Kõige mastaapsem Ivan Sokolovi postuumne näitus toimus 1984. aastal kunstniku sajanda sünniaastapäeva auks ning selle korraldas kunstniku tütar Faina Muromtseva koos Tartu Kunstnike Liiduga. 2004. aastal sai Tallinnas näha Nikolai Kormašovi ja Vene Muuseumi korraldatud Ivan Sokolovi tööde näitust. 2014. aasta suvel avati Tartu lähedal Luunjas Ivan Sokolovi 130. sünniaastapäevale pühendatud haruldane näitus, kus eksponeeriti 36 vähem tundud maali, mille olemasolust olid teadlikud vaid kunstnik ise ja tööde erakolleksionääridest omanikud.

Vene Muuseum on korduvalt pannud välja oma kollektsiooni kuuluvaid Sokolovi töid. Näitused on toimunud Valgas, Keila-Joal ja Paldiskis.

Paljud Ivan Sokolovi tööd on ületanud Eesti riigi piire ja asuvad muu hulgas Venemaal, Soomes, Saksamaal, Inglismaal, Türgis ja Ukrainas. Sokolovi maalid on hoiul ka Eesti Rahvusarhiivis, Vene Muuseumis Tallinnas, Tartu Kunstimuuseumis, Tartu Linnamuuseumis, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis ning paljudes teistes muuseumides ja erakogudes. Suur osa enne 1941. aastat valminud töödest hävis sõjas, osad tööd hävisid hiljem tulekahjudes ja veeuputustes. Tuginedes kunstniku enda, kunstiteadlase Nikolai Jasnetski ning Sokolovi elu ja tööd uurinud N. Katajeva-Valgu koostatud tööde nimekirjale, võib eeldada, et Ivan Sokolovi tööde hulk võib ulatuda kahe tuhandeni. Nende seas on maastikumaale, Tartu tänavate vaateid, laste ja täiskasvanute portreesid, nätüürmorte ja lilli. Sokolovi tööde hulgas on nii pliiatsjoonistusi kui ka pastell-, akvarell- ja õlimaale.

Ivan Sokolovi kaasaegsed mäletavad kunstnikku kui tagasihoidlikku ja intelligentset inimest, tähelepanelikku vestluspartnerit, peene maitsega kunstiaustajat ning innukat ja poliitikakauget loojat, kes püüdis kujutada valguse mängu ja anda tulevastele põlvedele edasi muljeid teda ümbritsevast maailmast.

Magav lapselaps Valja 29.11.1955

Ivan Sokolov maalis üsna sageli oma perekonnaliikmeid. Ta abiellus hilja, jäi varakult leseks ja kasvas üksi nelja last. Ta maalis oma lapsi lugemas, mängimas, aknast välja vaatamas, kooli ruttamas ja raamatute kohale kummardumas. Pere ülalpidamiseks töötas ta ehitusel; jäänud leseks, võttis ta laste kasvatamise ja majapidamise korraldamise enda õlule: ta pesi pesu, valmistas süüa, küttis ahju ja

tegi puid. Lapsed olid isale igati abiks, kuid lihtne see ei olnud. „Võta naine,“ püüdsid sugulased teda veenda, „kohe läheb lihtsamaks.“ Tema aga vastas: „Ei, lastele ei asenda ema keegi; pealegi, kuidas ma teises ilmas oma Anfissale otsa vaatan? Ei, ma ei saa teda reeta.“

Aastad möödusid, lapsed kasvasid suureks ja kandsid kogu elu endas armastuse- ja tänutunnet isa vastu, maja rökkas aga taas laste häältest, sest sündisid lapselapsed. Laste siirus, naiivne haavatavus ja kaitsetus tegid kunstniku meele härdaks, teda vaimustas neile looduse poolt kaasa antud arengupotentsiaal, silmapaistvad isiksuslikud jooned ja iga lapse iseloomu kordumatus. Nad olid uudishimulikud, esitades vanaisale pidevalt miksküsimusi, maiasmokad, jonnipunnid, laululinnud ja etlejad. Ega ilmaasjata ei öelda, et lapselapsed on kallimad kui oma lapsed. Sarnaseks muutusid nad vaid uinudes. Laste ja lastelaste portreede seast on kõige liigutavamad just magavaid lapsi kujutavad teosed. Tütretütar Valja oli vaid kolmeaastane, kui vanaisa ta magavana maalile jäädvustas.

Sõdur loeb kirja 20.10.1916

Esimese maailmasõja ajal, 1916. aasta lõpus, kutsuti Ivan Sokolov Vene tsaariarmee teenistusse ning ta teenis Soomes Porkkala saarestikus 172. polgu ridades. 1917. aasta mais, pärast veebruarirevolutsiooni, tunnistati ta kehva nägemise tõttu teenistuseks kõlbmatuks ja vabastati armeeteenistusest.

Merre puistatud saarekesi ja imetabast maastikku tavatsesid nautida nii Vene tsaar kui ka Maksim

Gorki. Nende paikade ilu jäädvustasid paljud kunstnikud, teiste hulgas ka Ivan Sokolov. Tema loomingu Soome perioodist, mis kestis veidi üle poole aasta, on säilinud üsna palju töid, millest ühe on Vene muuseum sellele näitusele välja pannud. Tänapäevani on säilinud peamiselt graafilised tööd sellest perioodist, seepärast on see pastellmaal pealkirjaga „Sõdur loeb kirja“ eriti hinnaline. Kodukandist sõduritele teenistuskohta saadetud kirjad esindasid seda vähest head, mida sõdurite kurvavõitu elus veel alles oli, ja

ehk ajendas just see asjaolu kunstnikku seda süžeed värvidesse panema. Õhtuti, kui oli puhkeaeg, lugesid kirjaoskajad sõdurid uuesti ja uuesti kodust saadud kirju. Ka Sokolov luges sageli kaasvõitlejate palvel ette kirju, mille sisu oli paljudele juba pähe kulunud, kuid mida iga kord sellegipoolest suure tähelepanuga kuulati.

Üks Ivan Sokolovi 1916. aastast pärinev õlimaal „Porkkala maastik” on ka praegu hoiul saarel asuvas Kirkkonummi muuseumis. Viimastel aastatel on Porkkalas juulikuu lõpus, taimede õitsemise aegu, korraldatud kunstilaagreid, kuhu tulevad kokku nii noored kunstnikud kui ka endale juba nime teinud maastikumaalijad.

Vaiknehommik Peedu lähistel

1940

Esimene sõja-aasta oli eriti hirmuäratav, sest inimesed, kes polnud kunagi sõda näinud, olid järsku rahulikust elust ära lõigatud – see elu oli äkitselt nii kauge ja ihaldusväärne, samas kui kõikjal nende ümber valitsesid kannatused ja surm. Sokolovide kodu lähedal asus sünagoog, kus fašistid hoidsid nõukogude sõjavange; seal korraldati arreteerimisi ja mahalaskmisi.

Vanausulistel oli kombeks kanda pikka habet ja nad kartsid end seetõttu tänaval näidata, kuna neid võidi partisani pähe arreteerida. Habe sai saatuslikuks paljudele Peipsimaa meestele, kes arreteeriti ja saadeti koonduslaagrisse. Sünagoogis kinnipeetavate seas oli surm igapäevane nähtus – igal hommikul suundus surnukehade all lookas vanker Turu tänava otsa. Oli hirmus elada sünagoogi lähedal ja seda kõike näha. Linnaelanikud, kellel oli sugulasi ümberkaudsetes külates, lahkusid linnast. Inimesed, kes üksteist juba enne sõda tundsid, eriti sõbrad ja sugulased, püüdsid aidata lähedastel tööd ja toitu hankida.

Ammune tuttav aitas ka Ivan Sokolovi ühe tellimusega: sakslaste haiglas oli vaja seinamaalinguid teha. Kunstnik näitas paarstile paari enda maali. Valik langes tema kasuks ja ta asus haigla seinale maalima mitmemeetrist pilti, mis kujutas varahommikut: punase katusega maja on ärkamas, jõe kaldal laiuval karjamaal söövad lehmad, jõgi, mille hulbib punane paat, on uppumas lopsakasse rohelusse, jõe siledalt pinnalt peegeldub maja siluett; taamal paistavad tumedad tihedad kuused, jõe kohal valendavad noored kased ja nende õrnades päikeseküllastes lehtedes mängleb kerge tuul. Ja kogu selle häirimatu looduse kohal on end laiali laotanud põhjatu taevaskõrgel, peegeldades kõiki tüüne suvehommiku värve.

Vene kunstnik maalib inimestele rahu – imelise ja kaotatud maailma, millest kõik unistasid, nii kunstnik ise, iga päev surmaga kokku puutuvad arstid, kui ka patsiendid, kellel õnnestus haiglas surmast pääseda.

Pearst jäi tööga väga rahule. Ta ostis Sokolovilt ka mitu maastikumaali, mille kunstnik oli

enne sõda maalinud. Peaarst palus Sokolovi teha ühe postkaardi motiivil väike õlimaal. Ka sellel oli kujutatud rahu, vaikus, Alpi nõlvad armsate väikeste majadega ning küla taga taevasse kõrguvad mäetipud. „Ich bin hier geboren / Ma sündisin seal”, ütles arst nukralt, ja nad mõistsid teineteise valu.

Korvipunumine 1949

Pärast sõda oli pimedaid inimesi eriti palju. Nende seas oli nii neid, kelle pimedaksjäämises või nägemise halvenemises oli süüdi sõda, kui ka neid, kelle suhtes saatus polnud lihtsalt kuigi armuline olnud.

Ivan Sokolov kandis prille juba varases nooruses ja esimese maailmasõja ajal vabastati ta nägemisprobleemide tõttu tsaariarmee teenistusest. Sokolov tundis alati pimedatele kaasa, justkui tundes ette, et elu viimastel aastatel jääb ise poolpimedaks. Tartus Narva maanteel, Püha Jüri õigeusu kiriku kõrval seisab tänaseni säilinud hoone, kus sõja järel tegutsesid tehased, milles töötasid pimedad. Hommikuti sammusid selle hoone suunas paarikaupa inimesed: tööle minev

pime isik ja teda teel saatev nägija. Oli ka selliseid, kes sõandasid ettevaatlikult üksi liikuda, toksides kepiga kõnnitee servi. Kui pimedad tänaval liikusid, olid nende näod tavaliselt ülles, taeva poole suunatud, nagu oleksid selles lõputus öös, millesse nad määratud olid, lõõnud sirama tähed, mis neid nende teel juhtisid.

Ükskord pöördus Ivan Sokolov pimedate ühingu poole, paludes luba maalida tööd tegevaid pimedaid. Nii sündis mitu pastellmaali, millel kunstnik pimedaid kujutas. Nad punusid osavalt korve, panid kokku elektriseadmeid, kudusid, ketrasid ja kerisid niidirulle. Tööd tehes olid nende pilgud suunatud käes olevatele esemetele, justkui oleksid nad sisemise silmaga näinud, mida teevad.

Allee Raadi mõisa pargis 1930? 1950?

Kunstniku tütar Faina Muromtseva meenutab, et avastas selle maali pärast isa surma tema töid läbi vaadates. Silmitsedes pargi korralikult põetud puudega alleesid, tuleb talle meelde, kuidas 1936. aastal, kui ta oli kümneaastane, tuli kogu tema klass kokku, et teha üks laevasõit Emajõeel. Kodused võileivad kaasas, koguneti sadamasse, kuid ilm halvenes järsku, kogunesid vihmapiilverd, ning õpetajad, kartes peatset sadu,

otsustasid sõidu ära jätta. Faina suundus koos kahe sõbrannaga Raadi mõisa parki. Vana häärberi hoones tegutses Eesti Rahva Muuseum. Hoone parempoolses koridoris seisis suur klaver, seintel rippusid maalid. Tüdrukud uudistasid saale ja lippasid siis parki. Faina oli rohelise pargi ilust lummatud: sajandivanuste puude varjus, teeradade ääres, looklesid veidra muustrina põetud rohelised istikud, pilvede tagant järsku välja ilmunud päikese paistel soojendasid end peenardel tärkavad lilled ja dekoratiivpöösad.

Aastad läksid. 1960ndate keskel, jaanuarikuu lõpus, oli Faina oma tütardega turuhoones kunstniku sünnipäevaks lilli ostmas. Nelgikimpu Fainale ulatades tundis müüja huvi, kellele lilled lähevad. Faina ütles, et ta isa on kunstnik, kellele meeldib väga lilli maalida. „See on meie taadile imeline kingitus, ta armastab lilli, ta on kunstnik,“ selgitas ta. „Mis on selle kunstniku nimi?“ tundis müüja huvi. Saanud teada, et tegemist on Ivan Sokoloviga, rõõmustas müüja väga. „Ma tean teda hästi. Ta maalis Raadi parki, kui ma seal vabariigi ajal aednikuna töötasin. Tervitage ja õnnitlege teda minu poolt“.

Krasnõje Gorõ. Razlog 1914

Krasnõje Gorõst oli pärit kunstniku ema Praskofija Jefimovna Žuravljova. Krasnõje Gorõ igas teises majas elasid Ivan Sokolovi lähemad või kaugemad sugulased: tädid, nõbud ja kolmanda põlve sugulased, nende lapsed, kaasvanemad, väimeeste ja miniate sugulased ning muud omainimesed. Vanausulised, kes suhtusid võõrastesse ettevaatusega, austasid ja toetasid oma suguvõsa ning käisid üksteisel pühade ajal külas.

Sokolov oli Krasnõje Gorõs sagedane külaline. Juba oma esimestes pliiatsitöödes tavatses ta seda Peipsimaa keskuseks kujunenud linna jäädvustada. Lõputuna nagu meri näiva järve kõrgetel kallastel kõrguvad tugevad majad paistsid juba kaugelt silma järvelt koju naasvatele kalameestele. Järve kohal kõrgus punast värvi liivasavimullaga järsak. Sellest on tulnud ka linna nimi – Krasanõje Gorõ (Punased mäed). Razlog (vn k Разлог) on Krasnõje Gorõ toponüüm. Nii nimetati kohta, kus kitsas, lauge järve äärde viiv tee moodustab Peipsi järve suubuva oja kuivanud sängi. Razlog tähendab lõhet kõrgete punaste kaljude vahel. Praeguseks on lauge rada munakividega sillutatud. Pärimuse järgi maabusid esimesed Krasnõje Gorõ asunikud just Razlogi. Razlog oli kunagi halduspiiriks mõisamaade vahel. Osa Kallastest asus Alatskivi mõisa aladel, teine osa Kokora maadel. Piir kulges piki Razlogi. Praegu asub seal Kallaste rand välja uhutud koobastega. Nagu muistsetel aegadel, nii randuvad ka praegu seal paadid ja purjekad. Piki randa, päris veepiiri lähedale, olid ehitatud saunad, mida vanausulised kütsid igal laupäeval, et seal vägevat leili võtta. Praegu kannab linn nime Kallaste, mis tähendab „kaldaäärset“, kuid põliselanikud nimetavad seda endiselt armastusega Krasnõje Gorõks. Sõna „razlog“ mäletavad vaid vähesed, ehk vaid sellised

vanausuliste ajaloo tundjad nagu Pavel Varunin, kes meile Kallaste toponüümi ajalugu ja tähendust selgitas.

Pildis 05.07.1921

1916. aasta lõpust kuni 1917. aasta maini oli Ivan Sokolov mobiliseeritud ja teenis Vene impeeriumi tsaariarmees. Seetõttu ta kartis, et sakslased võivad ta Saksamaale pagendada ning otsustas võtta 1918. aasta talvel koos kahe kaaslasega, kes jõudsid samuti Vene armees teenida, ette jalgsi teekonna üle Peipsi järve Nõukogude Venemaale. Ivan Sokolov veetis kolm aastat oma elust – 1918. aasta aprillist kuni 1921. aasta maini –

Tšeljabinskis. Kuid igatsus kodulinna ja perekonna järele ning vanima poja kohusetunne ema ja õdede ees sundisid teda otsima võimalusi Eestisse naasmiseks.

Kodumaale naasmist korraldasid kontroll-opteerimiskomisjonid, mis moodustati Venemaa ja Eesti vahel 1920. aasta veebruaris sõlmitud Tartu rahulepingu raames ning mis tegutsesid kuni 1923. aastani. Komisjonide ülesanne oli aidata kaasa etniliste eestlaste ja muude rahvuste esindajate, näiteks Eestist väljarännanute kodumaale naasmisele. Need olid Venemaa impeeriumi aegsed ümberasujad ja isikud, kes olid sattunud Venemaa territooriumile esimese maailmasõja, 1917. aasta revolutsiooni ja kodusõja sündmuste tõttu. Ivan Sokolov oli üks neist.

Eestisse tagasi tulla soovijate karantiin rajati Narva, ning pärast selle läbimist jõudiski Ivan Sokolov lõpuks oma kodulinna, mis oli oma vana nime Jurjevi juba uue vastu vahetanud ning kandis nüüd nime Tartu.

Haapsalu. Tšaikovski pink 1959

1959. aasta suvel otsustas Ivan Sokolov külastada Haapsalus elavat sugulast Voldemar Pilli, kes oli tema naise nõbu abikaasa. Mõlemad mehed olid oma abikaasad liiga vara kaotanud, kuid pidasid tihedat sidet ka pärast naiste surma. Nad kirjutasid teineteisele, saatsid alati pühadeõnnitlusi ja olid muidu sõbralikes suhetes. Olles saanud ühe kirja kaudu teada, et Voldemar on haige, otsustas Ivan Sokolov talle külla sõita.

Ühtlasi tahtis ta näidata oma lapselastele ilusat linna mere kaldal, kus armastas viibida suur vene helilooja Pjotr Tšaikovski. Enne Haapsalu reisi rääkis kunstnik Sokolov oma lapselastele, et Haapsalu lahe kaldal on säilinud ka pink, millel kuulus helilooja puhata tavatses.

Ühel reedel juulikuu keskel saabuski Ivan Sokolov koos oma tütre Faina ja tütretütarde Alja ja Ninaga Haapsalusse. Voldemar võttis nad südamlikult vastu, pakkus oma kodus peavarju (pead-jalad koos, aga üksmeeles) ja viis kogu seltskonna järgmisel päeval linnaga tutvuma. Kõik tänavad viisid otse mere äärde. Meri oli linna peamine teema, täites selle tänavad, puud, majad ja õhu helesinise valgusega.

Järgmise päeva varahommikul, kui tüdrukud veel magasid, läks kunstnik mere äärde, et maalida lahte, puid selle kaldal ja Tšaikovski pinki. Mere ääres tegid hommikust jalutuskäiku üksikud möödjad. Tõusev päike ja hommikuse õhu värskus võimendasid lahe sina veelgi rohkem kui eelmisel päeval, ja linn värvus helesiniseks nagu õhk ja vesi, mida Ivan Sokolov maalida armastas.

Sirel keraamilises vaasis

06.06.1970

Juuni alguses uppus Tartu sireliõitesse. Pärast sõda laius hävitatud majade asemel elutu tühermaa, mille vallutasid ja võtsid enda alla kunagiste majaomanike istutatud sirelipõõsad. Eha 19 asuvast majast, kus kunstnik Ivan Sokolov oma perega elas, kulges tee linna südamesse mööda Tähe tänavat, sealt tuli keerata Pargi tänavale ning Kalevi tänavale jõudes oli Raekoja plats juba kiviviske kaugusel. Pargi tänava kohal, vasakpoolsel kallakul, kus enne sõda seisis majad, laius

sireleid täis kasvanud jäätmaa. Kunstniku tütar Faina ja lapselapsed naasis igal õhtul linnast sirelikimbuga, mis täitis toad imelise aroomiga. Tüdrukud käisid õhtuti sireliõitest õnne ehk harvaesinevat viie kroonlehega sireliõit otsimas. Sokolov, kes oli elus kogunud kaotusi, loobumisi ja pettumusi, teadis, kui raske on nii õites kui ka päriselus leida ja hoida seda, mida inimesed õnneks nimetavad, seepärast vaatas ta nukruse ja õrnusega oma kasvavaid lapselapsi Irat, Valjat, Ninat, Aljat ja Aljonat, kui nad sirelite vahel oma õnne otsisid. Sokolov armastas lilli maalida, kuid sirelil on tema loomingus eriline koht. Sireleid maalis ta nii noore mehena kui ka oma viimastel eluaastatel, kui oli jäänud juba poolpimedaks. Ta on kujutanud sireleid igat moodi: piinliku täpsusega igat õielehte välja joonistades, tervete kobaratena, vaasidesse sätituna ning õrnseinistes, tumelillades, valgetes ja kirsipunastes toonides. Ükski töö ei sarnanenud teisele – need olid sama erinevad kui inimesed ja nende saatused.

Lapsed vaatavad televiisorit

22.06.1963

Kunstnik Ivan Sokolovil oli üheksa lapselast: viis tüdrukut ja neli poissi. Tüdrukud, kunstniku tütre Faina lapsed Ira, Nina, Valja, Alja ja Aljona, elasid koos vanaisaga Tartus Eha tänaval majas number 19. Neil käisid sageli külas Sokolovi vanema poja Aleksandri lapsed Jura ja Vitja. Suviti olid Tartus käimas ka Leningradis elavad Serjoža ja Oleg. Viimaste isa Nazari Sokolov oli kunstniku noorem

poeg. Peale lihaste lapselaste viibisid Sokolovi majas sageli ka naabrilapsed, kelle vanemad kiitsid heaks laste sõpruse selle elatanud, paljulugenud viisaka kunstnikuga, kes oskas lastega sundimatult ja sõbralikult ümber käia. Kui kunstnik tööle asus, jäid lapsed vaikseks ning püüdsid meloodia järgi ära arvata laule, mida taat molberti taga istudes sõnatult ümises. „Olime tollal rumalukesed, oleksime võinud kunstnikult palju õppida,” meenutab ühe lapselapse sõbranna Ljudmilla Znamenskaja. „Ta oli kui kõndiv entsüklopeedia, tema teadmistest oleks piisanud mitme ülikooli jaoks, aga meie ei osanud seda oma nooruse tõttu hinnata.”

Sokolovid olid oma tänava elanikest esimesed, kes omale koju televiisori muretsesid. „See on laste arenguks vajalik,” leidis Sokolov pärast Juri Gagarini kosmoselendu; ta kogus maalide müügist veidi raha ja ostiski televiisori. Maja, mida lapsed niigi jumaldasid, muutus nüüd lausa palverännakute paigaks. Maja kihvas lapselastest, oma ja naabermajade lastest, isegi kaugemal elavad klassikaaslased sõitsid ratastega kohale. Otsustati, et tuppa, kus televiisor asus, lubatakse tunniks ajaks vaid nii palju lapsi, kui palju oli toas toole. Ülejäänud pidid kannatlikult hoovis ootama.

Niipea kui süttis mustvalge ekraani helesinine valgus, võttis toas maad täielik vaikus; laste näod sirutusid ettepoole, ning, kartes kõrvust mööda lasta kasvõi ühtainust sõna, istusid need muidu nii kärsitud rüblilikud haudvaikselt, hinge kinni hoides, ja vaatasid ainiti teleriekraani, olles valmis selle ees kasvõi tunde veetma.

TARTUST ARMASTUSEGA...

Ivan Sokolov kujutas oma töödel armastatud kodulinna Tartu vaateid: linna arvukaid parke, kesk- ja äärelinna tänavaid, kitsavõitu, kuid sügavat Emajõe, dekoratiivseid Toomemäe sildu ning Raekoja platsi jõe parema kaldaga ühendavat Kivisilda, mille ehitasid keisrinna Katariina II korraldusel pärast Pugatšovi ülestõusu mahasurumist Venemaalt välja saadetud sunnitöölised.

Kunstniku lapsepõlv ja noorusaastad möödusid Jurjevis – sellist nime kandis Tartu Vene impeeriumi aastatel – Uuel tänaval majas number 37; hiljem elas tema pere Fortuuna tänava lõpus, 1930ndatel koliti aadressile Turu 70, pärast sõda seadis Sokolovi pere end sisse Karlova linnaossa Eha tänavale.

Näitusel on väljas kaks Kivisillale pühendatud tööd: Kivisilla siluett valges Jurjevi öös „Valge öö. Kivisild” 1912. aastast ja akvarelljoonistus „Tartu vaade. Kivisild” 1922. aastast.

Kaks sellel näitusel väljas olevat tööd on maalitud Fortuuna tänava lõpus, pärisjõe ääres asuva maja

aknast. Selles tänaseni säilinud majas möödusid kunstniku elu kõige õnnelikumad aastad: Ivan Sokolovi ja tema abikaasa Anfissa esimesed abieluaastad, vanemate laste sünd, aktiivsed tööaastad ja tema hinge pidupäev – kunstiga tegelemine. Selle korteri akendest avanes vaade kesklinnale, kus paistsid Uspenski õigeusu kiriku kuplid ja kellatorn ning Jaani kiriku ja Püha Maarja kiriku tornitipud. Jõe kallastel seisis külg külje kõrval linnahooned ja elanike majakesed. Sokolovi maja lähedal seisis ankrus lootsikud, millega veeti puid ja muud kaupa. Ta maalís seda vaadet nii talvel kui suvel, päikesetõusul ja -loojangul, ning leidis alati uue vaatenurga ja värvilahenduse.

* „Fortuuna tänav” 1929

* „Vaade Tartule ja Jaani kirikule” 1930

Kaunis vaade linnale avanes ka Toomemäelt (vana nimega Domberg), kuhu asuti sajandeid

Tartu vaade. Kivisild 1922 a.

Valge öö. Kivisild 1912 a.

Fortuuna tänav 1929 a.

Vaade Tartule ja Jaani kirikule 1930 a.

Udune hommik. Inglisild 1936 a.

Vaade Tartule Toomemäelt 1960 a.

tagasi linna rajama. Toomemäel kõrguvad taeva poole Toomkiriku osaliselt restaureeritud varemed ning kasvavad 19. sajandil rajatud pargi kõrged puud, siia on ehitatud ka kaks jalakäijate silda, mille nimed on seotud ülikooli ajalooa.

* „Udune hommik. Inglisild” 1936

* „Vaade Tartule Toomemäelt” 1960

Hoovike sügishommikul 1966 a.

Üks tähelepanuväärne töö 1966. aastast on * „Hoovike sügishommikul” – sellel on kujutatud Sokolovide pere hoovi Eha 19 maja ees. Kunstnik oli tollal juba 82-aastane, kuid see teos on hoolimata aja kiirest kulgemisest täis optimismi ja rõõmsaid sügisvärve.

Maastik. Raadi mõisa park 1930ndate lõpp

Raadi park. Enne mälestussamba avamist 21.07.1949

Autoportree 1968 a.

Vasula mets 1933 a.

*Naabrimemm
tooil istumas 1917 a.*

Ateljee. Pimedad tööhoos 1949 a.

Linnamaastik. Tartu. Kesk tänav 1959?

Sügis. Maastik 1964?

Pühajärv öhtul 1934 a.

Tartu 26.06.1959 a.

Maasti 12.11.1964 a.

Roosid 2.07.1969 a.

Sirel klaasvaasis 1962 a.

Raadi park 1936 a.

Taluke Jurjevi lähistel 7.07.1917 a.

Maastik, aasta teadmata

Viljandi järv 1942 a.

Hämaridub 1912 a.

Tšeljabiniski lähiste 13.06.1920 a.

Faina Ivanovna Muromtseva (Sokolova)

Meenutades isa, mõtlen alati sellest, kuidas ta meie eest hoolitses ning kui tähtsaks pidas ta anda kõikidele oma lastele haridus, kuidas õhtuti meile ette luges ja kuulas meie lugemist. Kui olin veel väike tüdruk, meeldis mul tööpäeviti istuda akna juures ja teda töölt koju oodata. Niipea kui nägin teda, tormasin majast välja ja jooksin talle vastu. Ta võttis mul käest kinni ja me tulime koos koju.

Igal hommikul, juba sellest ajast, kui ta oli alles 16 aastane ja nii elu lõpuni tegi ta hommikuvõimlemist, kuna oli kusagilt lugenud, et see on tervisele kasulik. Siis ta pesi end, jõi ära tassi teed ja sõi viilu leiba, seejärel istus molberti taha ja tegeles lõunani maalimisega. Ilusa ilma korral läks ta Toomemäele, Karlova parki või linnast välja Porimetsa, mida nüüd nimetatakse Uus-Ihasteks. Kõiki etüüde joonistas ta natuurist ja

pärast viis töö kodus lõpuni. Maalimise ajal laulis isa alati endamisi vene rahvaviise. Meie laulsime talle vaikselt kaasa, samal ajal oma töid tehes.

Kahjuks ei suuda ükski ekspositsioon anda täit ettekujutust tema loomingust – palju töid jagati ära, osa hävines sõja ajal või läks kaduma. Siiski äratav iga näitus uuesti ellu mälestuse temast, kui kunstnikust, kelle looming sai alguse juba rohkem kui sada aastat tagasi, ja igäiks, kes on tema töödega tutvunud, näeb meid ümbritsevat maailma tema silmadega ja meenutab teda hea sõnaga.

Fanja magab 1927

Uka ja Aka 1930

Nadežda Katajeva-Valk

1984. aastal, kui külastasin Ivan Sokolovi juubelinäitust, leppisin Sokolovi tütre Faina Muromtsevaga kokku, et ostan mõned kunstniku tööd. Sellest saigi kõik alguse. Aastad läksid, ostsin oma koju ja müüsin paljude tuntud ja vähem tuntud kunstnike töid, kuid Ivan Sokolovi töödest ei tahtnud ma kunagi loobuda. Need võlusid oma siiruse, lihtsuse ja kergusega. Nii tekkis minus soov kirjutada sellest suurepärasest inimesest raamat. Kolme aasta jooksul õnnestus mul kokku saada suur hulk andmeid tema elu ja

loomingu kohta. Selleks vaatasin läbi arhiivimaterjalid, kohtusin Ivan Sokolovi tundnud inimestega, salvestasin kümneid intervjuusid, koostas nimekirja kunstniku ligi 600 tänaseks teadaolevast tööst ning suhtlesin tihedalt kunstniku sugulaste, muuseumide ja erakogude omanikega. Mõnikord tekkis tunne nagu oleksin ise tolles ajas elanud. Mõned dokumendid, fotod ja maalide kirjeldused, samuti tekstid minu peagi ilmuvast Ivan Sokolovi elu ja loomingut käsitlevast raamatust esitasin Vene Muuseumile, et nad saaksid neid näituse kataloogis kasutada, autoriõigus jäi minule.

Vene Muuseumilt:

Nadežda Katajeva-Valk lõpetas Tartu ülikooli vene filoloogia erialal ning mõned aastad hiljem psühholoogia erialal ja aspirantuuri psühholingvistika alal. Ta on töötanud Tartu ülikooli teaduri ja õppejõuna, praegu juhib koolituskeskust Dialog. Kirjutab luuletusi ja proosat, tõlgib vene keelde eesti tänapäeva autorite luulet ja tegeleb kodu-uurimisega. Ta on avaldanud töid kirjandusajakirjades ning teadus- ja luulekogumikes. N. Katajeva-Valk pälvis Eesti Kultuurkapitali preemia (2014) jutustuse „Seal, kus ma sündisin” eest. Ta on olnud kahel korral rahvusvahelise kirjandustõlke võistluse Tõlkemuusika laureaat ning osalenud mitmel rahvusvahelisel kirjandusfestivalil, nt Prima Vista, Maastiku luulefestival ja Baltikumi Ring. Viimastel aastatel on ta tegeleenud kirjastamisega.

Irina Budrik. Vene Muuseum.

Ivan Sokolov kunstnikuna ei keskendunud sotsiaalsetel probleemidel ega ei püüelnud epataaži poole. Pigem iseloomustavad tema kunsti katsed leida erinevaid viise, kuidas jäädvustada igapäevaelust tulenevaid kogemusi. Ta üritas näha hetke ning anda edasi selles peituvat tuju. Just see asjaolu annab meile võimaluse rääkida temast kui impressionistist. Samas tasub mainida, et igapäevaelutunnetusele alati lisandus kunstniku enda sisemise seisundi peegeldus, mis on üldiselt iseloomulik vene kunstnikele antud perioodist.

Eesti vene kunstnike looming on üsna tagasihoidlikult esitletud Eesti muuseumides, mis omakorda ei anna võimalust seda adekvaatselt

hinnata. Tänu MTÜ Vene Muuseumi tegevusele nii kolleksioneerimises kui ka näituste korraldamises, on olukord hakanud lõpuks muutuma.

MTÜ Vene Muuseumi kolleksioonis on ainuüksi Ivan Sokolovi loomingukogu suuruseks 27 maali, mis on omakorda mänginud põhjanevat rolli kunstniku loomingu uurimiseks.

MTÜ Vene Muuseum on esimene ning ainus rahvusvahemusele pühendatud muuseum Eestis, millel on oma kolleksioon. Samuti tegeleme aktiivselt eestivene kultuuri ning ajaloo säilitamise ning tutvustamisega. Muuseumi poolt on välja antud kataloog „Vene Kunstnikud Eestis XX sajandi esimesel poolel“, rahastanud kahe Sergei Issakovi teadustöö ilmumist ning koostöös Alla Belenkovaga ka ajalooline raamat „Külalised jõudmas suvilasse“, mis keskendub Keila-Joa lossi unikaalsele visiitkaartide kogu analüüsimisele. Samuti lõi MTÜ Vene Muuseum dokumentaalfilmide tsükleid „Jääda venelasteks.“, „Eestimaa kuulsamad isiksused“ ning „Vene muuseumi entsüklopeedia“, kokku 73 filmi, mida on mitu korda näidatud ETV eetris.

Kahjuks tänaseks päevaks puudub muuseumil oma hoone, seega kogu näitusetevendus on korraldatud „väljasõidu“ põhimõttel koostöös teiste muuseumide ja näitusesaalidega.

Vene Muuseumi nimi on patenteeritud kogu Euroopa Liidu ja Eesti Vabariigi territooriumil.

Lugupidamisega

Irina Budrik

MTÜ Vene Muuseumi juhatuse liige

Eesti Muuseumiühingu liige

VENE MUUSEUM®

www.venemuuseum.ee

*Täname toetuse eest
Viktoria Ladõnskajat*

VENE MUUSEUM®
www.venemuuseum.ee

Integratsiooni
Sihtasutus

KULTUURIMINISTEERIUM

 Indrias
disain•trükikoda

MTÜ Vene Muuseum suhtub täieliku austusega ning lojaalsusega Eesti Vabariigi ning Euroopa Liidu seadustesse ja eeskirjadesse. Palun kohelda kirjas olevat informatsiooni täie tõsidusega. Muuseumi nimetus on registreeritud sisseturu- ühtlustasmisametis (nr. 011622917) ja Eesti Patendiamet (nr. 51481), selle kasutamine muudel väljaannetel on ilma omaniku laota keelatud.